

PHOTO: PRESIDENT-OF-UKRAINE-FLICKR

Аналітична записка FBA

Реінтеграція українських ветеранів із урахуванням ґендерних аспектів

Джонатан Рьодерс, Еліза Олссон та д-р Ерін К. Макфі

СКЛАД УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА стає все більш різноманітним, і на сьогоднішній день жінки становлять близько 8 % від загальної чисельності військовослужбовців. На цьому тлі потреба у ґендерно-чутливому підході до реінтеграції набуває нагального значення. Незважаючи на офіційні заяви щодо забезпечення ґендерної рівності, поточні зусилля з реінтеграції все ще здебільшого орієнтовані на чоловіків, що залишає жінок-ветеранок без достатньої медичної допомоги, правової підтримки та економічних можливостей. Водночас чоловіки-ветерани стикаються з власними ґендерними проблемами, зокрема зі стигматизацією, пов'язаною з пошуком підтримки.

ДЛЯ ПОСИЛАННЯ НА ЦЮ АНАЛІТИЧНУ ЗАПИСКУ:

Макфі, Олссон та Рьодерс. 2025. Аналітична записка FBA: Реінтеграція українських ветеранів із урахуванням ґендерних аспектів. Серія тематичних аналітичних записок – Реінтеграція українських ветеранів. Стокгольм: Академія Фольке Бернадотта. DOI: <https://doi.org/10.61880/DRPF6339>

Політичні рекомендації

1. **Розширення переліку послуг з охорони здоров'я та психологічної допомоги з урахуванням ґендерних аспектів:** Необхідно оптимізувати процес надання медичних послуг ветеранам і ветеранкам із урахуванням їхніх ґендерних особливостей, включаючи підтримку психічного здоров'я, та впроваджувати ініціативи щодо запобігання домашньому насильству в сім'ях ветеранів.
2. **Усунення системних бюрократичних бар'єрів для ветеранок:** Слід впорядкувати процеси демобілізації, покращити механізми правової допомоги та впровадити антидискримінаційну політику для сприяння реінтеграції ветеранок, а також провести реформування робочих місць із урахуванням інтересів родин та створити стимули для роботодавців наймати жінок-ветеранів.
3. **Посилення підтримки та участі в ветеранських організаціях на чолі з жінками:** Необхідно збільшувати фінансування організацій, очолюваних жінками, та розширяти їхню роль у формуванні національних стратегій реінтеграції, забезпечивши більш широке представництво інтересів ветеранок у формуванні політики.
4. **Збільшення масштабів збору та дослідження даних із розподілом за статтю:** Пріоритет має віддаватися фінансованим державою дослідженням ґендер-специфічних потреб ветеранів із метою розробки ґендерно-чутливої політики.

Вступ

Повномасштабне російське вторгнення призвело до безпрецедентної участі жінок в обороні України: наразі у лавах Збройних сил України (ЗСУ) служить близько 67 000 жінок, тобто майже 8 % від загальної чисельності особового складу. Понад 10 000 жінок знаходяться безпосередньо на передовій, що вдвічі більше, ніж на початку 2022 року. За прогнозами, кількість ветеранів сягне 5-8 мільйонів (включно з членами їхніх родин), причому жінки становитимуть до 20% від цього числа.¹ Такі демографічні зміни вимагають створення системи реінтеграції, яка б відповідала потребам як ветеранів, так і ветеранок.

Незважаючи на значний внесок жінок та офіційні заяви урядовців щодо забезпечення гендерної рівності, базова система реінтеграції в Україні залишається здебільшого орієнтованою на чоловіків.² Політичним ініціативам і програмам досі бракує гендерно-чутливих механізмів, що позбавляє багатьох ветеранок належної медичної допомоги, правової підтримки та шляхів економічної реінтеграції.³ Відсутність базової структури, що враховує гендерні аспекти, не лише перешкоджає реінтеграції ветеранок, але й створює ризик посилення привілейованого статусу чоловіків у великій, помітній і політично впливовій групі, тим самим закарбовуючи структурну гендерну нерівність у довгостроковій перспективі.

Водночас чоловіки-ветерани також стикаються з очевидними гендерними проблемами. Стереотипні уявлення про агресію або нестабільність ветеранів можуть призводити до їхньої дискримінації на ринку праці, тоді як домінуючі норми щодо маскулінності часто перешкоджають зверненню по допомогу та підживлюють стигматизацію у питаннях психічного здоров'я. У поєднанні з соціальним та економічним тиском невирішені проблеми психічного здоров'я та нехтування травмами, пов'язаними з конфліктом, можуть підвищити ризик зловживання психотропними речовинами, домашнього насильства та самогубств. Гендерно-чутливий підхід має важливе значення для подолання цих перехресних перешкод і забезпечення доступності, справедливості та адаптації систем підтримки до різноманітних потреб ветеранів.

У цій аналітичній записці розглядається, як гендер впливає на ландшафт реінтеграції в Україні, та окреслюються різні виклики й можливості, з якими стикаються ветерани та ветеранки. Там, де це можливо, наведено порівняльні дані, щоб проілюструвати різний досвід. Гендерно-чутлива система реінтеграції, яка враховує питання гендерної рівності, вирішує проблеми нерівності та забезпечує інклюзивний підхід, має важливе значення для підтримки всіх ветеранів у перехідний період, а отже сприяє інклюзивному відновленню, яке зміцнює національну стійкість і підтримує процес вступу країни до ЄС.

Бюрократичні бар'єри

Жінки-ветеранки стикаються з непропорційно великими труднощами, коли йдеться про визнання їхнього військового статусу. Дослідження показують, що у 83 % ветеранок виникають проблеми в процесі демобілізації. Для порівняння, серед чоловіків цей показник становить 51 %. Інший приклад: 93 % жінок потребують правової допомоги із отриманням статусу УБД або інвалідності – тобто значно частіше, ніж 66 % ветеранів-чоловіків, які стикаються з подібними проблемами. Неузгодженість у веденні обліку посилює ці перешкоди, оскільки багато жінок історично служили на нетрадиційних або невизнаних посадах, які не відповідають стандартним адміністративним категоріям (наприклад, бойова льотчиця, яка значиться як офіцер з морально-психологічного забезпечення, або солдат-штурмовик, чия звитяга відмічена медаллю за мужність, стоїть на обліку як швачка).⁴ Це ускладнює для них доведення права на пільги, які б відповідали реаліям їхньої служби.⁵ Незважаючи на зміни у ставленні, розширення ролі жінок-військовослужбовиць значно випереджає процес бюрократичного визнання та підтримки.

Ветеранкам також складніше отримати доступ до систем правової й соціальної підтримки. Хоча структура надання безкоштовних юридичних послуг у цілому розширюється, жінки частіше за чоловіків посилаються на недовіру до цих установ і вказують на негативний досвід минулого як на причину уникнення правової допомоги. На противагу цьому, чоловіки-ветерани частіше поясню-

ють юридичні проблеми простою необізнаністю про наявні ресурси. Такий розрив у довірі висвітлює ширші системні проблеми, зокрема історичне виключення жінок з формування політики, орієнтованої на захист інтересів ветеранів, та брак підготовки з гендерних аспектів у юридичного й адміністративного персоналу.⁶ Окрім правового статусу, ці бюрократичні бар'єри створюють ефект доміно в інших сферах, обмежуючи доступ жінок до медичних послуг, підтримки у працевлаштуванні та фінансової допомоги.

Труднощі соціальної та економічної реінтеграції

Повертаючись до цивільного життя, ветеранки часто стикаються з упередженням ставленням через своє військове минуле, що перешкоджає реінтеграції. За результатами опитування, 64 % жінок зазнавали утисків або дискримінації після звільнення з військової служби порівняно з 49 % чоловіків-ветеранів. Крім того, 56 % жінок (проти 43 % чоловіків) повідомляють, що після служби у них поменшало друзів серед цивільних, що посилює їхню залежність від спілкування з іншими ветеранами. Така диспропорція пов'язана з очікуваннями цивільного суспільства, що жінки після служби повернуться до виконання традиційних домашніх ролей, що призводить до розриву між їхньою військовою ідентичністю та сподіваннями оточуючих. Разом із тим, жінки-військовослужбовці часто надають перевагу спілкуванню з колегами по війську, які діляться своїм бойовим досвідом і стигматизації після звільнення з лав ЗСУ, що звужує поле потенційних контактів.⁷

За стійкими стереотипними уявленнями жінки йдуть в армію заради романтики, а не з почуття обов'язку, або вони є «поганими матерями», бо ставлять на перше місце кар'єру чи службу. Ці упередження, вкорінені в культурних нормах, які визначають суспільну роль жінок як доглядальниць за родиною, а не воїнів, підривають їхній лідерський потенціал. Як наслідок, сумніви щодо їхнього професіоналізму та здібностей обмежують їхню участь, визнання й успішну реінтеграцію.⁸ Незважаючи на зміну сприйняття після повномасштабного вторгнення, стереотипи продовжують створювати соціальні перешкоди, які заважа-

ють ветеранкам використовувати свій військовий досвід на цивільних керівних посадах та брати участь у політичному житті.⁹

Економічна реінтеграція й надалі супроводжується значними труднощами: жінки-ветеранки скаржаться на менш стабільний дохід та висловлюють більше незадоволення своїм економічним становищем.¹⁰ Гендерні стереотипи впливають на працевлаштування після звільнення з лав війська, ускладнюючи отримання відповідних посад через сумніви щодо їхніх мотивів, послужного списку та доблесті.¹¹ Обов'язки з догляду за близькими, які в непропорційних масштабах лягають на плечі жінок, ще більше обмежують їхню присутність у трудових ресурсах, особливо для одиноких матерів і тих, хто є основним годувальником у сім'ї.¹²

Ці упередження призводять до вищого рівня безробіття серед ветеранок порівняно з їхніми колегами-чоловіками та зумовлюють їхню фінансову нестабільність у період повернення до цивільного життя.¹³ Стигматизація може стати причиною харасменту й ворожого ставлення як у військовому, так і в цивільному середовищі, посилюючи психоемоційне напруження і негативні наслідки як видимих, так і невидимих травм, отриманих під час війни. Крім того, ці стереотипи обмежують представництво жінок в уряді та публічному житті, обмежуючи їхні можливості для громадянської активності.¹⁴

Чоловіки-ветерани стикаються з власним унікальним набором проблем у цьому аспекті. Потенційних роботодавців турбує їхня емоційна нестабільність: у дослідженні 2023 року понад 50 % наймачів висловили небажання наймати ветеранів через їхню уявну агресивність або ризики, пов'язані з ПТСР. У поєднанні з припущеннями про бойові навички, дисципліну та стійкість ветеранів ці уявлення часто призводять до того, що таких чоловіків спрямовують у вузькі канали найму на ролі, які вважаються «безпечними», як-от охорона, приватна військова служба або фізично інтенсивна праця.¹⁵ Така динаміка підживлює соціальне відчуження та обмежує можливості працевлаштування.

І ці проблеми поширюються також на цивільне населення. Чоловіки-біженці, які повертаються в країну, стикаються із правовими обмеженнями, суспільною стигматизацією та психологічними тисками, зумовленими традиційно «чоловічими» ролями. Водночас тимчасово переміщеним цивільним жінкам загрожує підвищений ризик гендерного насильства та експлуатації. Дедалі частіше з'являються свідчення про сексуальне насильство в умовах війни.¹⁶ Отже, обидві групи потребують цільових заходів, орієнтованих на задоволення їх специфічних проблем.

Гендерно-диференційований досвід лікування травм та отримання допомоги

Системи охорони здоров'я, «заточені» під ветеранів-чоловіків, часто не відповідають особливим потребам жінок-військовослужбовців. Бойові травми, наприклад черепно-мозкові, інакше проявляються у жінок, зокрема спричиняючи репродуктивні дисфункції (так, ветеранки з постконтузійним синдромом демонструють у 1,3-1,64 рази вищу ймовірність тривалих і рясних менструацій, безпліддя, що триває приблизно на 1,5 роки довше, і в 1,64 рази більшу поширеність структурної патології ендометрію, ніж у жінок, які не мали контузій). Разом із тим, вплив зовнішніх негативних факторів, пов'язаних із службою, підвищує ризик розвитку таких патологій, як рак молочних залоз, але недостатня кількість досліджень, присвячених статевій специфіці, перешкоджає належній діагностиці та лікуванню.¹⁷ Незважаючи на певне розширення програм надання послуг у сфері репродуктивного здоров'я, без цілеспрямованих реформ стійкі бар'єри, зокрема труднощі з доступом до пільг та брак спеціалістів, і надалі заважають добробуту та реінтеграції ветеранок, які потребують допомоги.¹⁸

Окрім фізичних травм, жінки-ветерани стикаються з більшими психологічними проблемами, зумовленими як бойовим досвідом, так і насильством (включаючи сексуальні домагання та напади), що призводить до значно вищих показників психічних розладів порівняно з їхніми колегами-чоловіками (наприклад, депресія поширена серед них приблизно на 33 % більше, тривожні неврози вражають 37 % жінок порівняно з 29 % чо-

ловіків, а про суїцидальні настрої повідомляють 15 % жінок-ветеранів порівняно з 9 % чоловіків).¹⁹ Вони також зустрічають системні перешкоди, включаючи брак спеціалістів, які пройшли підготовку з питань гендерної травми та культурної стигматизації.²⁰ Крім того, бойові травми можуть впливати на самооцінку через тиск та завищені очікування суспільства.

У той час як жінки-ветеранки стикаються зі стереотипами, пов'язаними з роллю доглядальниці чи хранительки сімейного вогнища, чоловіки нашоухуються на очікування стоїцизму, що заважає їм звертатися по допомогу. Ці маскуліnnі норми не дозволяють чоловікам визнавати власну вразливість, що призводить до затримки лікування та підвищеного ризику ізоляції, зловживання психоактивними речовинами та самогубства.²¹ Чоловіки-ветерани також помічають у себе вищий рівень агресії, ніж не ветерани та жінки-ветеранки.²² Тим часом війна, яка триває, лише зміцнює мілітаризований ідеал маскуліnnості, що може ще більше ускладнити емоційне відновлення.²³ Соціально-економічна реінтеграція вимагає підходів, які враховують цю гендерну динаміку, створюючи умови, в яких колишні військовослужбовці можуть використовувати власний військовий досвід, отримуючи при цьому цільову підтримку для подолання гендерних бар'єрів на шляху до реінтеграції в цивільне суспільство.

Крім того, війна в Україні спричинила тривожний сплеск випадків домашнього насильства – у період від початку 2022 до початку 2023 року кількість таких інцидентів зросла на 51 %. Причинами є економічні труднощі, травми та стрес, які загострюють патерни гендерно зумовленого насильства, підвищуючи ризик зловживань як вдома, так і в громадських місцях.²⁴ Хоча необхідно постійно збирати більше даних, дослідники виявили, що проблеми гендерно-зумовленого насильства ускладнюються багатьма факторами, причому жінки і дівчата несуть на собі основний, хоча і не весь, тягар кризи: травмовані воїни, які повертаються додому, економічна вразливість, обмеження пересування під час тривоги і комендантських годин, проблеми з приватним життям, пов'язані з переміщенням, і небезпечні блекаути. Ці умови

створюють замкнене коло, в якому жертви стикаються з підвищеним ризиком насильства як вдома (через вимушену близькість до кривдників та фінансову залежність від них), так і в громадських місцях (особливо під час відключень електроенергії на вулицях, у транспорті та укриттях).²⁵

Роль організацій громадянського суспільства, очолюваних жінками

Українські організації громадянського суспільства на чолі з жінками відіграють вирішальну роль для подолання прогалів у підтримці реінтеграції та створенні більш інклюзивного середовища для жінок-військовослужбовців та ветеранок. Такі групи, як ГО Жіночий Ветеранський Рух («VETERANKA»), надають необхідні послуги, зокрема освітні тренінги, психологічну підтримку та наставництво за принципом «рівний-рівному». Вони також розповсюджують військове спорядження та засоби гігієни з урахуванням гендерних особливостей, забезпечуючи жінок у лавах Збройних сил необхідними ресурсами. Окрім безпосереднього надання послуг, ці організації виступають за системні реформи в структурах реабілітації та охорони здоров'я з метою покращення медичної допомоги пораненим жінкам-військовослужбовицям та їхнім родинам.²⁶

Інші організації, такі як «Землячки» та проєкт «Невидимий батальйон», фокусуються на дослідженнях, адвокації та формуванні громадської думки. Завдяки проєкту «Невидимий батальйон» у 2018 році був прийнятий історичний закон, який офіційно дозволив жінкам служити на бойових посадах – раніше це було заборонено, незважаючи на фактичну присутність жінок на передовій. Ця важлива законодавча ініціатива є лише початком руйнування стереотипів радянських часів, які вбачали жінок насамперед як матерів, що потребують захисту від небезпечних професій.²⁷ Ці організації також очолили кампанії проти сексуальних домагань у збройних силах, досягнувши таких змін у політиці, як поява жінок-військовослужбовиць в офіційних повідомленнях Міністерства оборони та зміна назви Дня захисника України з урахуванням жіночої форми, що стало символічним визнанням ролі жінок у національній обороні. Крім того, ініціатори проєкту підпи-

сали Меморандум про співпрацю із Генеральним штабом ЗСУ та Асоціацією жінок-юристок України «ЮрФем», і представники проєкту беруть участь у робочій групі з питань запобігання дискримінації та сексуальним домаганням серед військовослужбовців.²⁸

Незважаючи на свій вплив, ці громадські організації стикаються зі значними ресурсними обмеженнями, жонглюючи підтримкою жінок-військовослужбовиць, які продовжують нести службу, та допомогою в реінтеграції ветеранок, які повертаються додому. У той час як міжнародні донори часто віддають перевагу фінансуванню великих організацій, що базуються у великих містах, місцеві НВО мають кращі можливості для надання локальної, культурно релевантної підтримки. Однак без достатньої фінансової підтримки ці низові ініціативи не можуть підтримувати свою діяльність, залишаючи багатьох ветеранок без доступних послуг з реінтеграції.²⁹

Висновок

Щоб забезпечити більшу інклюзивність, стійкість і відповідність реінтеграційної структури України реальним потребам її зростаючого та різноманітного ветеранського населення, необхідно інституціоналізувати гендерно-чутливий підхід на всіх рівнях політики та планування. Попри досягнутий прогрес, чинні системи все ще сформовані усталеними гендерними уявленнями, які перешкоджають успішному поверненню учасників бойових дій до цивільного життя. Жінки-ветеранки часто стикаються з бар'єрами у визнанні своїх заслуг, доступі до медичної допомоги, правової підтримки та економічних можливостей, тоді як чоловіки-ветерани часто змушені боротися із суспільними очікуваннями щодо їхньої емоційної стійкості, працездатності та психічного здоров'я. Без цілеспрямованої та постійної уваги до цієї динаміки така нерівність може ще більше поглибитися, ставлячи під загрозу як окремі перехідні процеси, так і ширші зусилля з відновлення.

Гендерно-чутливий підхід систематично визначає, визнає та враховує унікальний досвід, потреби й виклики, з якими стикаються жінки та чоловіки-ветерани, спираючись на дані, розподілені

за статтю, та інклюзивні консультації з зацікавленими сторонами. Це передбачає розширення медичних послуг з урахуванням гендерних особливостей всіх ветеранів, спрощення бюрократичних процесів і підтримку організацій громадянського суспільства, очолюваних жінками. Інвестуючи в ці реформи, Україна зможе перейти від моделі, орієнтованої на чоловіків, до гендерно-чутливої системи реінтеграції, яка забезпечує справедливу підтримку всіх ветеранів. Таким чином, Україна виконає свої зобов'язання в межах національних та міжнародних рамок, зокрема резолюції ООН, що визначає програму «Жінки, мир і безпека», одночасно закладаючи основу для більш справедливого, демократичного та інклюзивного відновлення.

Рекомендації

Для забезпечення гендерно-чутливої системи реінтеграції український уряд, громадянське суспільство та міжнародні партнери повинні віддавати пріоритет наступним чотирьом ключовим видам втручання:

1. Розширення переліку послуг з охорони здоров'я та психологічної допомоги з урахуванням гендерних аспектів

Український уряд має оптимізувати Програму медичних гарантій для ветеранів шляхом розширення гендерно-орієнтованих медичних послуг, які відповідають особливим потребам жінок-ветеранів. Такі послуги мають включати доступ до спеціалізованої допомоги при бойових пораненнях, хронічних захворюваннях, підтримці репродуктивного здоров'я та сексуалізований травмі під час військової служби (MST). Сюди входить інтеграція лікарів, здатних враховувати гендерні особливості, в систему Національної служби здоров'я України (НСЗУ), розширення доступу до телемедицини для ветеранів у сільській місцевості та покращення послуг в галузі психічного здоров'я шляхом підготовки спеціалістів до роботи з гендерними травмами й соціальною стигматизацією, які часто заважають жінкам звертатися по допомогу. Реформи також мають бути спрямовані на подолання гендерних бар'єрів, що перешкоджають доступу чоловіків до медичної допомоги (зокрема стигматизації, пов'язаної з психічним здоров'ям)

шляхом проведення цільових інформаційно-просвітницьких кампаній та підвищення рівня обізнаності про наявні варіанти підтримки.

Показники успішності повинні відстежувати рівень використання медичних послуг, задоволеність пацієнтів та доступ до спеціалізованої допомоги, особливо в сільських районах, де такі послуги є обмеженими. Для масштабування та ефективного впровадження цих реформ знадобиться фінансова та технічна підтримка з боку міжнародних партнерів.

Водночас можуть бути розроблені національні ініціативи для запобігання насильству в родинях ветеранів, особливо з боку інтимного партнера, наприклад, шляхом першочергового покращення послуг з психологічної реабілітації та розширення програм підтримки, і в тому числі для членів сімей ветеранів, а також оптимізації механізмів запобігання й виявлення насильства.³⁰

2. Усунення системних перешкод і трансформація інституційних структур відповідно до потреб реінтеграції ветеранів

Жінки-ветеранки стикаються з непропорційно високими бюрократичними бар'єрами у визнанні своїх заслуг і прав на пільги, що обмежує їхній доступ до медичної допомоги, фінансових ресурсів і можливостей працевлаштування. Влада має впорядкувати процес демобілізації військовослужбовців та покращити механізми гендерно-чутливої правової допомоги шляхом проведення цільової інформаційно-роз'яснювальної роботи для подолання дефіциту довіри до правової системи.

Економічна реінтеграція залишається складним завданням через стійку структурну нерівність. Український уряд має запровадити комплексну антидискримінаційну політику з механізмами її примусової реалізації, провести тренінги з гендерної чутливості для роботодавців та створити стимули для найму жінок-ветеранок. Державні установи та приватні компанії слід зобов'язати проаналізувати та реформувати свою організаційну культуру, принципи найму та політику просування по службі з метою виявлення та усунення

гендерних упереджень, які ставлять ветеранок у невідгідне становище.

Забезпечення умов праці з урахуванням інтересів і потреб родин, зокрема надання доступних послуг з догляду за дітьми, гнучкий робочий графік, декретні відпустки тощо, повинні вирішувати проблему непропорційно великого навантаження на жінок. Ці структурні реформи створять сприятливе середовище для усунення першопричин економічної маргіналізації та забезпечать сталі шляхи для повноцінної участі жінок-ветеранок у трудовій діяльності.

На додаток до структурних реформ, у ширші зусилля з розбудови потенціалу соціальних працівників та інших надавачів послуг для ветеранів слід інтегрувати гендерно-орієнтоване навчання. Хоча поточні ініціативи – часто під керівництвом НУО та міжнародних партнерів – вже підвищують здатність надавачів послуг пропонувати якісну підтримку з урахуванням наявних травм, їхній вплив можна посилити, додавши тренінги з гендерної рівності та чутливості. Це забезпечить надавачам послуг навички розпізнавання та задоволення унікальних потреб як чоловіків, так і жінок-ветеранів, а також підвищить обізнаність щодо запобігання посиленню гендерних стереотипів або дискримінаційних практик, які можуть підірвати довіру ветеранів до наявних варіантів підтримки.

3. Збільшення впливу ветеранських організацій на чолі з жінками та підтримки на рівні громад

Організації громадянського суспільства, очолювані жінками, відіграють важливу роль у підтримці колишніх військовслужбовиць, надаючи їм психосоціальну допомогу, адвокацію та програми реінтеграції. Однак прогалини у фінансуванні та обмеженість ресурсів заважають їм розширювати масштаби послуг, що надаються – особливо в сільських районах, де проживає більшість ветеранок. Уряду та міжнародним донорам рекомендується створити спеціальні механізми фінансування для підтримки невеликих місцевих ветеранських організацій на чолі з жінками, забезпечуючи справедливий розподіл ресурсів між міськими

та сільськими регіонами. Ці організації мають бути офіційно включені в національну стратегію реінтеграції ветеранів, зокрема шляхом розробки відповідної політики та механізмів нагляду. Український уряд також має посилити представництво жінок-ветеранок, розширивши їхню роль у громадських радах, консультативних комітетах ветеранів та органах, які відповідають за формування політики реінтеграції, узгоджуючи зусилля зі стратегічними цілями програми «Жінки, мир і безпека» (WPS).

4. Посилення збору та дослідження гендерно-чутливих даних з метою конструктивної підтримки ветеранів

Підтримка реінтеграції з урахуванням гендерних аспектів потребує систематичного збору й аналізу даних із розподілом за статтю, що відображають різні потреби, проблеми й можливості чоловіків і жінок-ветеранів. В Україні дослідження, присвячені проблемам ветеранів, досі носять обмежений характер, а збір відповідних даних здійснюється переважно міжнародними партнерами та представниками громадянського суспільства. Хоча такі ініціативи дають цінну інформацію, вони часто мають недостатній масштаб і їм бракує стратегічної координації.³¹ Щоб забезпечити інклюзивність, наукову обґрунтованість і відповідність політик реінтеграції реальним потребам усіх ветеранів, Міністерство у справах ветеранів повинно визначити пріоритетом регулярне замовлення національних досліджень, що враховують гендерну проблематику та узгоджуються із загальними політичними цілями. Наявність надійних даних із розподілом за статтю має вирішальне значення для виявлення гендерних бар'єрів та розробки індивідуальних, ефективних заходів підтримки.

Кінцеві примітки

- ¹ Kinsella, Matt, and Volkan Aras. "The Social Reintegration of Veterans in Ukraine: With a Special Focus on the Inclusivity of Particularly Vulnerable Veterans and the Role That Veterans' Organizations Can Play in Building Inclusivity." Final Analytical Report. International Organization for Migration (IOM), 2023. https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2024-01/veterans-social_reintegration_eng.pdf;
- Siedaia, Yuliia. "Adapting and Resocializing After Fighting for Ukraine's Independence." Global Public Policy Institute (GPPI), July 24, 2024. <https://gppi.net/2024/07/24/ukrainian-women-veterans-experience-from-2014-to-the-present>.
- ² "Guidelines on Integrating Gender Approaches in Training Specialists for the Security and Defence Sector in Ukraine." Kyiv, UA, 2021; OSRSG-SVC, and Cabinet of Ministers. "Framework of Cooperation between the Government of Ukraine and the United Nations on the Prevention and Response to Conflict-Related Sexual Violence." Kyiv, UA: OSRSG-SVC & the Cabinet of Ministers of Ukraine, 2022.
- ³ McFee, Erin, Jonathan Röders, Rimjhim Agrawal, Emma Van Den Aakster, and Daryna Sudachek. "Between Frontline and Home Front: Reintegration, Resilience and Participation Strategies for Ukraine's Veterans." Corioli Institute, November 2024. <https://doi.org/10.59498/49814>;
- Siedaia, Yuliia. "Adapting and Resocializing After Fighting for Ukraine's Independence." Global Public Policy Institute (GPPI), July 24, 2024. <https://gppi.net/2024/07/24/ukrainian-women-veterans-experience-from-2014-to-the-present>.
- ⁴ Kuzmenko, Oleksiy. "Ukrainian Women Face Tough Battle for Equality in the Military." Voice of America, March 10, 2016. <https://www.voanews.com/a/ukrainian-women-tough-battle-equality-military/3229715.html>.
- ⁵ Malgorn, Pierre-Yves, and Melis Erler. "Survey on the Legal Needs of Veterans and Their Family Members." Report on the Results of the Survey. SREO Consulting; United Nations Development Programme (UNDP), 2024. <https://www.undp.org/ukraine/publications/survey-legal-needs-veterans-and-their-family-members>.
- ⁶ Ibid.
- ⁷ IREX. "Veterans Reintegration Survey Results on Female Veterans in Ukraine." Analytic Report. Veteran Reintegration Program, July 2021;
- IREX. "Veterans Reintegration Survey Results on Veteran Reintegration Experiences, Social Stigma, and Support Networks." Analytic Report. Veteran Reintegration Program, July 2021.
- ⁸ Siedaia, Yuliia. "Adapting and Resocializing After Fighting for Ukraine's Independence." Global Public Policy Institute (GPPI), July 24, 2024. <https://gppi.net/2024/07/24/ukrainian-women-veterans-experience-from-2014-to-the-present>;
- McFee, Erin, Jonathan Röders, Rimjhim Agrawal, Emma Van Den Aakster, and Daryna Sudachek. "Between Frontline and Home Front: Reintegration, Resilience and Participation Strategies for Ukraine's Veterans." Corioli Institute, November 2024. <https://doi.org/10.59498/49814>.
- ⁹ Siedaia, Yuliia. "Adapting and Resocializing After Fighting for Ukraine's Independence: Women Veterans' Experience From 2014 to the Present." Global Public Policy Institute (GPPI); Feminist Perspectives for Supporting Ukraine, 2024. https://gppi.net/assets/Siedaia_2024_Women-Veterans-Ukraine_ENG.pdf;
- McFee, Erin, Jonathan Röders, Rimjhim Agrawal, Emma Van Den Aakster, and Daryna Sudachek. "Between Frontline and Home Front: Reintegration, Resilience and Participation Strategies for Ukraine's Veterans." Corioli Institute, November 2024. <https://doi.org/10.59498/49814>;
- Matviyishyn, Iryna. "A Two-Front Battle: How Ukrainian Military Women Are Fighting For Equality," March 10, 2021. <https://ukraineworld.org/en/articles/ukraine-explained/how-ukrainian-military-women-are-fighting-equality>.
- ¹⁰ IREX. "Veterans Reintegration Survey Results on Female Veterans in Ukraine." Analytic Report. Veteran Reintegration Program, July 2021.
- ¹¹ UN Women. "Ukraine. National Report on the Results of a Comprehensive Review at the National Level on the Implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action (1995) in 2020-2024," May 2024;
- Kuzmenko, Oleksiy. "Ukrainian Women Face Tough Battle for Equality in the Military." Voice of America, March 10, 2016. <https://www.voanews.com/a/ukrainian-women-tough-battle-equality-military/3229715.html>.
- ¹² Ukrainer. "How Ukraine's Women Veterans Movement Works," October 19, 2024. <https://www.ukrainer.net/en/women-veterans/>;
- McFee, Erin, Jonathan Röders, Rimjhim Agrawal, Emma Van Den Aakster, and Daryna Sudachek. "Between Frontline and Home Front: Reintegration, Resilience and Participation Strategies for Ukraine's Veterans." Corioli Institute, November 2024. <https://doi.org/10.59498/49814>.
- ¹³ IREX. "Veterans Reintegration Survey Results on Female Veterans in Ukraine." Analytic Report. Veteran Reintegration Program, July 2021.
- ¹⁴ Siedaia, Yuliia. "Adapting and Resocializing After Fighting for Ukraine's Independence: Women Veterans' Experience From 2014 to the Present." Global Public Policy Institute (GPPI); Feminist Perspectives for Supporting Ukraine, 2024. https://gppi.net/assets/Siedaia_2024_Women-Veterans-Ukraine_ENG.pdf;
- McFee, Erin, Jonathan Röders, Rimjhim Agrawal, Emma Van Den Aakster, and Daryna Sudachek. "Between Frontline and Home Front: Reintegration, Resilience and Participation Strategies for Ukraine's Veterans." Corioli Institute, November 2024. <https://doi.org/10.59498/49814>.
- ¹⁵ Sereda, Pavlo, Marian Machlouzarides, Nadiia Novosolova, and Selin Uretici. "Returning Home: Understanding the Perspectives of Veterans in Ukraine after the 24th of February 2022." Score for Peace, December 2023;
- International Alert. "What's next for Veterans in Ukraine? Promoting Inclusion to Improve the Reintegration Architecture for Former Combatants." International Alert, 2021. <https://www.international-alert.org/app/uploads/2021/08/Ukraine-Veterans-Inclusion-Reintegration-EN-2019.pdf>.

- ¹⁶ Gall, Carlotta, and Oleksandr Chubko. "Slowly, Ukrainian Women Are Beginning to Talk About Sexual Assault in the War." *The New York Times*, March 15, 2025. <https://www.nytimes.com/2025/03/15/world/europe/ukraine-women-sexual-violence-war.html>.
- ¹⁷ Serbeniuk, Anastasia, Viacheslav Kaminskiy, Yana Kumpanenko, Alla Vash-Margita, and Iryna Malysheva. "The Impact of the War in Ukraine on the Reproductive Health of Female Military Personnel." *International Journal of Gynecology & Obstetrics* 163, no. 2 (November 2023): 409–15. <https://doi.org/10.1002/ijgo.14990>.
- ¹⁸ Siedaia, Yuliia. "Adapting and Resocializing After Fighting for Ukraine's Independence: Women Veterans' Experience From 2014 to the Present." Global Public Policy Institute (GPPi); Feminist Perspectives for Supporting Ukraine, 2024. https://gppi.net/assets/Siedaia_2024_Women-Veterans-Ukraine_ENG.pdf; Swecare. "Healthcare System in Ukraine 2024." Swecare, 2024. https://businitativewebsites.blob.core.windows.net/swe-ukr-platform/assets/ukrainian_healthcare_system_in_2024_a_comprehensive_report_final_5939b2388d.pdf.
- ¹⁹ IREX. "Veterans Reintegration Survey Results on Female Veterans in Ukraine." Analytic Report. Veteran Reintegration Program, July 2021; Sereda, Pavlo, Marian Machlouzarides, Nadiia Novosolova, and Selin Uretici. "Returning Home: Understanding the Perspectives of Veterans in Ukraine after the 24th of February 2022." *Score for Peace*, December 2023.
- ²⁰ Siedaia, Yuliia. "Adapting and Resocializing After Fighting for Ukraine's Independence: Women Veterans' Experience From 2014 to the Present." Global Public Policy Institute (GPPi); Feminist Perspectives for Supporting Ukraine, 2024. https://gppi.net/assets/Siedaia_2024_Women-Veterans-Ukraine_ENG.pdf; International Alert. "What's next for Veterans in Ukraine? Promoting Inclusion to Improve the Reintegration Architecture for Former Combatants." *International Alert*, 2021. <https://www.international-alert.org/app/uploads/2021/08/Ukraine-Veterans-Inclusion-Reintegration-EN-2019.pdf>.
- ²¹ Plan International. "Invisible Wounds: Navigating Mental Health Challenges and Support for Ukrainian Adolescent Boys and Young Men." Plan International & FONPC, March 2025.
- ²² Sereda, Pavlo, Marian Machlouzarides, Nadiia Novosolova, and Selin Uretici. "Returning Home: Understanding the Perspectives of Veterans in Ukraine after the 24th of February 2022." *Score for Peace*, December 2023.
- ²³ UNFPA. "Voices from Ukraine: Assessment Findings and Recommendations." United Nations Population Fund (UNFPA), March 19, 2025.
- ²⁴ Fernandez-Powell, Maya. "Gender-Based Violence Skyrockets in War-Ravaged Ukraine." *Human Rights First*, December 6, 2023.
- ²⁵ UNFPA. "Voices from Ukraine: Assessment Findings and Recommendations." United Nations Population Fund (UNFPA), March 19, 2025.
- ²⁶ Ukrainer. "How Ukraine's Women Veterans Movement Works," October 19, 2024. <https://www.ukrainer.net/en/women-veterans/>.
- ²⁷ Zemliachky - Ukrainian Front. "Who We Are." Accessed December 2, 2025. <https://zemliachky.org/en>.
- ²⁸ Röders, Jonathan. "Veteranka: Supporting Ukraine's Female Defenders." Royal United Services Institute (RUSI) Commentary (blog), March 11, 2023. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/veteranka-supporting-ukraines-female-defenders>.
- ²⁹ Siedaia, Yuliia. "Adapting and Resocializing After Fighting for Ukraine's Independence: Women Veterans' Experience From 2014 to the Present." Global Public Policy Institute (GPPi); Feminist Perspectives for Supporting Ukraine, 2024. https://gppi.net/assets/Siedaia_2024_Women-Veterans-Ukraine_ENG.pdf.
- ³⁰ UNFPA. "Voices from Ukraine: Assessment Findings and Recommendations." United Nations Population Fund (UNFPA), March 19, 2025.
- ³¹ Dobrohorska, Iryna. "Reintegrating Ukraine's Veterans: Challenges and Policy Responses." The German Marshall Fund of the United States, April 14, 2025. <https://www.gmfus.org/news/reintegrating-ukraines-veterans-challenges-and-policy-responses>.

Біографія авторів

Джонатан Рьодерс є директором проєктів і програм Corioli Institute. Його робота зосереджена на забезпеченні засобів до існування, зміцненні довіри, примиренні та реінтеграції в суспільство осіб, які раніше були пов'язані зі збройними формуваннями. Рьодерс працював у низці постраждалих від конфлікту регіонах, зокрема з колишніми комбатантами Револьюційних збройних сил Колумбії, колишніми членами картелів та ув'язненими в Мексиці, а також військовими ветеранами та їхніми родинами в Україні. Він бере участь в оригінальних дослідженнях, відповідає за ідентичність бренду Corioli Institute та її активність в соціальних мережах, а також допомагає розробляти концептуальні рамки, що визначають місію організації. Джонатан отримав ступінь бакалавра політології у Вільному університеті Берліна (Freie Universität Berlin) та ступінь магістра міжнародної соціальної та державної політики у Лондонській школі економіки (LSE).

Еліза Олссон наразі працює в Українському відділі Академії Фольке Бернадотта (FBA), де вона зосереджується на гендерних вимірах реінтеграції українських ветеранів. Її робота досліджує інституційні виклики та можливості для жінок і чоловіків у процесі переходу з військової служби до цивільного життя. Попередні дослідження Елізи стосувалися зв'язку між розробкою мирних угод та політичною участю жінок у постконфліктних контекстах. Вона має ступінь бакалавра з політології в Стокгольмському університеті та магістра з політології зі спеціалізацією у сфері політики, безпеки та кризового управління в Шведському університеті оборони.

Д-р Ерін К. Макфі є засновником і президентом міжнародної організації Corioli Institute, діяльність якої зосереджена на підтримці реінтеграції колишніх учасників збройних конфліктів та підвищенні безпеки, стійкості та соціальної згуртованості в постраждалих від таких конфліктів громадах. Д-р Макфі також є старшим позаштатним науковим співробітником Атлантичної ради. Як політичний антрополог, вона з 2010 року працювала в Латинській Америці, Африці, на Близькому Сході та в Євразії, вивчаючи проблеми реінтеграції військових ветеранів, колишніх партизанів, повстанців і членів організованих злочинних угруповань, а також консультуючи міжнародні організації з питань повернення ветеранів до цивільного життя. Corioli Institute провів масштабні дослідження в Україні, вивчаючи історії життя та організуючи семінари для ветеранів. Д-р Макфі отримала ступінь доктора філософії в Чиказькому університеті та є лауреатом стипендій UKRI Future Leaders Fellowship і програми Фулбрайта — Хейса.

СЕРІЯ ТЕМАТИЧНИХ АНАЛІТИЧНИХ ЗАПИСОК: РЕІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

Ця серія аналітичних записок є результатом втілення у життя ініціативи Академії Фольке Бернадотта, спрямованої на вивчення ключових аспектів реінтеграції ветеранів в Україні. Метою цієї серії є сприяння розробці відповідних норм політики шляхом надання заснованого на фактах і досвіді розуміння проблем, з якими стикаються ветерани під час повернення до цивільного життя, а також надання рекомендацій, спрямованих на вдосконалення системи реінтеграції в Україні. Ця серія аналітичних записок має на меті представити стислий огляд основних аспектів процесу реінтеграції, досліджених крізь призму актуальної ситуації в Україні, у чотирьох ключових сферах: політична реінтеграція, економічна реінтеграція, гендерні аспекти реінтеграції та реінтеграція на рівні громади (РРГ).

Академія Фольке Бернадотта висловлює подяку авторам за готовність поділитися своїми знаннями й думками, що допомогло у реалізації цього проєкту. Висновки та рекомендації, викладені в цій серії аналітичних записок, належать автору(-ам) і не обов'язково відображають офіційну політику чи позицію Швеції, Академії Фольке Бернадотта чи будь-яких інших партнерських організацій.

Академія Фольке Бернадотта (FBA) – шведська урядова агенція з питань миру, безпеки та розвитку. Починаючи з 2014 року, FBA бере активну участь у підтримці процесів реформування та розвитку України. Після початку повномасштабного вторгнення Росії підтримка реінтеграції ветеранів та їхнього повернення до цивільного життя стала критично важливою складовою відновлення та забезпечення довгострокової стійкості української держави. FBA допомагає цим зусиллям, працюючи разом із зацікавленими сторонами на національному та місцевому рівнях над розробкою інклюзивних стратегій реінтеграції, покращенням координації між державними установами, громадянським суспільством і міжнародними партнерами, а також просуванням ґендерно-чутливих підходів, які сприяють соціальній згуртованості, рівності та сталому відновленню.